Sisäministeriö LAUSUNTO SM2022-00109

PO Taavila Hannele 01.03.2022

Viite

Asia
Asia: U 8/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta, jolla kumotaan neuvoston puitepäätös 2006/960/YOS

Perustuslakivaliokunnan kuuleminen

Aika: keskiviikko 2.3.2022 klo 9.30

Sisäministeriö lausuu seuraavaa:

1. Tausta

Komissio antoi 8.12.2021 ehdotuksen (KOM(2021) 782 final) direktiiviksi jäsenmaiden lainvalvontaviranomaisten välisestä tietojenvaihtoa koskeviksi uusiksi säännöiksi (jäljempänä *tiedonvaihtodirektiivi*), joka kumoaa ja korvaa lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdon yksinkertaistamisesta säädelleen neuvoston puitepäätöksen 2006/960/YOS (jäljempänä *Ruotsin puitepäätös*)

Lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoa tuetaan erinäisillä työkaluilla, kuten esimerkiksi Schengenin tietojärjestelmällä (SIS), jonka avulla vaihdetaan reaaliaikaisesti tietoa etsityistä ja kadonneista henkilöistä ja tavaroista. Tämän lisäksi Prüm-mekanismin perusteella vaihdetaan biometrisia tietoja ja tietoja ajoneuvorekistereistä toimivaltaisten viranomaisten toimesta rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja niiden tutkimiseksi. Ruotsin puitepäätöksellä täydennetään edellä mainittuja työkaluja. Sen avulla on määritelty unionin lainvalvontaviranomaisten tietojen ja tiedustelutietojen vaihdolle horisontaaliset säännöt, jotka sisältävät mm. määräaikoja tiedonvaihdolle ja tiedonvaihdossa käytettävän lomakkeen. Myös Europol tukee jäsenvaltioita terrorismin, kyberrikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa keräämällä, analysoimalla ja vaihtamalla tietoa niiden kanssa.

Komission mukaan Ruotsin puitepäätökseen sisältyviä tiedonvaihdon horisontaalisia sääntöjä ei pidetä riittävän selkeinä, mikä on aiheuttanut jäsenvaltioissa vaihtelevia tiedonvaihtokäytäntöjä. Havainto on noussut esille muun muassa jäsenvaltioiden poliisiyhteistyötä käsittelevien Schengen-arviointiraporttien yhteydessä. Komission mukaan tämä on johtanut siihen, että tietoa ei vaihdeta tai sitä vaihdetaan liian myöhään. Haasteelliseksi on koettu myös se, että jäsenvaltioilla ei ole välttämättä

käytössään selkeitä rakenteita tukemassa tehokasta ja toimivaa tiedonvaihtoa. Tämän lisäksi lainvalvontaviranomaiset käyttävät eri tiedonvaihtokanavia, mikä voi johtaa päällekkäisiin tietopyyntöihin.

2. Ehdotuksen tavoitteet

Tiedonvaihtodirektiivillä on tarkoitus määritellä uudet horisontaaliset säännöt jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten väliseen tiedonvaihtoon sekä ajantasaistaa ja selkeyttää tällä hetkellä Ruotsin puitepäätöksen pohjalta tehtävää tiedonvaihtoa.

Ehdotuksen pääasialliset tavoitteet ovat seuraavat:

i) määritellä tarkat, yhtenäiset ja yhteiset säännöt, joilla varmistetaan jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten yhtäläinen pääsy tietoon eri jäsenvaltioissa, varmistaen samalla henkilötietojen suojaa ja muiden perusoikeuksien suojaa koskevien vaatimusten mukaisuuden;

ii) määrittää vähimmäisvaatimukset tiedonvaihdon keskitetyn asiointipisteen (nk. SPOC, single point of contact) muodostamiseksi. Vähimmäisvaatimukset käsittäisivät asiointipisteen kokoonpanoon, rakenteeseen, vastuisiin, henkilökuntaan ja tekniseen kyvykkyyteen liittyviä seikkoja. Niin ikään tietopyyntöjen (kiireelliset ja kiireettömät) käsittelylle esitetään selkeitä määräaikoja;

iii) määrittää Europolin hallinnoima suojattu tiedonvaihdon verkkosovellus (jäljempänä SIENA) oletusarvoiseksi tiedonvaihtokanavaksi, silloin kun tiedonvaihtoon käytettävästä kanavasta ei ole jo muussa EU:n säädöksessä säädetty (esim. Schengenin tietojärjestelmä, SIS) ja vahvistaa tämän avulla Europolin roolia EU:n rikostiedon keskuksena sen toimialaan kuuluvissa rikoksissa.

3. Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Tietojenvaihtodirektiiviä koskeva sääntely on merkityksellistä perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojen suojaan. Perusoikeuskirjan 8 artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asianmukaista ja tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten.

Tietojenvaihtodirektiivillä yhtenäistetään ja selkeytetään voimassa olevan Ruotsin puitepäätöksen pohjalta tehtävää lainvalvontaviranomaisten rajat ylittävää

tiedonvaihtoa. Ehdotukseen sisältyy myös uusia säännöksiä muun muassa tiedonvaihdon keskitetystä asiointipisteestä ja oletusarvoisesta tietojenvaihtokanavasta.

Ruotsin puitepäätökseen sisältyvät tietosuojasäännökset ovat vanhentuneita. Tietojenvaihtodirektiivillä saatetaan tiedonvaihdon horisontaaliset säännöt yhdenmukaiseksi tietosuojadirektiivin kanssa. Komission arvion mukaan ehdotuksen vaikutukset perusoikeuksiin rajautuvatkin lähinnä tietosuojaan. Ehdotukseen sisältyy tiedonvaihtoon liittyviä lainsäädännöllisiä, teknisiä ja rakenteellisia esityksiä, joilla odotetaan olevan myönteinen vaikutus perusoikeuksien turvaamiseen. Komission arvion mukaan esimerkiksi määrittämällä tietopyynnön käsittelylle selkeät määräajat sekä toisaalta jäsenvaltioiden tietojenkäsittelyjärjestelmää, tiedonvaihdon keskitetyn asiointipisteen roolia ja oletusarvoista tiedonvaihtokanavaa koskevilla esityksillä voisi katsoa olevan myönteinen vaikutus tietosuojan turvaamiseen.

Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomiota siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta tarpeellisiin tietoihin, jos tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, säänte-lyyn on valiokunnan mukaan pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen välttämättömyydestä jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 31/2017 sekä PeVL 17/2016 vp ja siinä viitatut lausunnot). Valiokunta ei toisaalta ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (ks. esim. PeVL 71/2014 vp, PeVL 62/2010 vp ja PeVL 59/2010 vp).

4. Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto pitää hyvänä ja ajankohtaisena, että lainvalvontaviranomaisten tiedonvaihtoa koskevaa sääntelyä nykyaikaistetaan ja täsmennetään.

Valtioneuvosto voi tukea tiedonvaihdon keskitetyn yhteyspisteen määrittämistä tiedonvaihdon rakenteille unionin tason sääntelyssä. Suomessa keskusrikospoliisin viestiliikennekeskukseen sisältyvät toiminnot kattavat pitkälti direktiivin vähimmäisvaatimukset. Valtioneuvosto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että direktiivissä esitetään matkustajatietoyksikön sisällyttämistä osaksi tiedonvaihdon keskitetyn asiointipisteen rakenteita. Matkustajatiedonvaihdosta ja siihen liittyvästä asiankäsittelystä säädellään PNR-direktiivillä, minkä vuoksi on tarve arvioida näiden kahden instrumentin suhdetta toisiinsa tarkemmin neuvottelujen yhteydessä.

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti siihen, että tiedonvaihdon oletusarvoiseksi kanavaksi määritettäisiin Europolin ylläpitämä turvattu viestisovellus, SIENA, siltä osin kuin käytettävästä tiedonvaihtokanavasta ei ole jo muussa EU:n lainsäädäntöinstrumentissa säädetty.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että ehdotuksella varmistetaan, että siinä tarkoitettu henkilötietojen käsittely on yhdenmukaista rikosasioiden tietosuojadirektiivin kanssa.

Ehdotukseen sisältyvät uudistukset tulevat edellyttämään lainvalvontaviranomaisten tietojärjestelmien merkittävää kehitystä, joka tulee edellyttämään ajallisia, taloudellisia sekä henkilöresursseja etenkin poliisissa. Uudistusten edellyttämiä kustannuksia on tarkoituksenmukaista tarkastella ja tarkentaa neuvottelujen yhteydessä.

LIITTEET

Asiasanat

Hoitaa

Tiedoksi